

győzelmet azonban még nem aratott. Ma is tanúi lehetünk a földön olyan megnyilatkozásoknak, melyek az embert inkább embertársának farkasaként, mint felebarátjaként mutatja. Mi vagyunk azok a kerekék, akik forgunk, néha a tiszta és egyenes úton, máskor göröngyös, sáros úton s közben bemocskoljuk saját lelkünket és a mellettünk élő embereket is. Ezért érvényes ma is Jézus tanítása. Meg kell látnunk tanítványi mivoltunkat, azt, hogy Jézus minket is elküld ma, hogy saját lelki tisztaságunkkal, szelidségünkkel s egymás iránti felelősségtudatunkkal bizonyosságot tegyünk a hívő, Jézust követő ember erkölcsi jelleméről, az evangélium békességet, boldogságot, igaz életet teremtő hatalmáról. Ámen.

SZÁSZ FERENC

LEGYETEK TÖKÉLETESEK (1.)

Mt 5,48

Ha egyetlen mondatban akarnánk összefoglalni a modern unitarizmus lényegét, a fenti jézusi meghagyás bizonyulna a legmegfelelőbbnek. Az istenegység kihangsúlyozása azzal a teológiai küzdelemmel együtt, amely létrehozta, lassan már a múlté. A mai vallásos ember számára sokkal fontosabb erkölcsi rendeltetésének és hivatásának állandó ismétlése és tudatosítása, mint egy — immár vitán felül álló — hitelvi kérdés számontartása. Azt sem látjuk eléggé tisztán, hogy Isten mennyire akarja a mi tökéletesedésünket; amikor előnkbe jön segítségével, szinte kikényszeríti belőlünk az előbbrelépést, hogy addig se éljünk hiába, amíg emberségünk munkálásának tudatos vállalásához eljutunk.

Isten egyik leghathatósabb segítségnyújtása és eszköze az ember erkölcsi tökéletesedésének munkálásában a szerelem. Isten az élet fundamentumába építette bele kényszerét és ugyanakkor olyan vonzóvá tette, hogy alig kerülhetjük el, s így tökéletesedésünk legegyetemesebb útjának tekinthetjük. Ezért tartom szükségesnek a szerelemtől való közös elmélkedést, annak ellenére, hogy a hagyományos gondolkodás mindenkör két ember magánügyének tekintette s talán csak a költők bizonyultak és bizonyulnak elég merészeknek a kitarulkozó őszinteséghez. A szerelem mindenképpen életünk egyik legfontosabb élménye, kérdése s ezért kétszeresen fontos Istennel való vonatkozásaiban is elemezni, megismerni. Önmagunk megértéséhez nyerünk így biztosabb alapot és távlatot.

Három részben szeretnék e kérdéstről beszélni, kidomborítani, hogy a szerelem végső fokon Istenre mutat, s nemcsak életünknek, a vallásnak is részét képezi. Az első részben a szerelemtől mint rendeltetésről, a következőben mint életünket, lelkünket átformáló élményről s végül mint tudatosan vállalt emberi hivatásról fogok beszélni.

Az „ember“ szó elvont fogalmat jelöl. Tartalmával tisztában vagyunk ugyan mindnyájan, a földön mégsem egyetlen „ember“ él, férfiak és nők, és gyermekek, leendő férfiak és nők népesítik be azt. A bibliai

teremtéstörténetek jól érzékeltetik egyrészt, hogy Isten nem embert, hanem emberpárt teremtett, Ádámot és Évát, másrészt pedig, hogy ők elválaszthatatlanul összetartoznak. Az élőlények nemek szerinti megoszlása az élet fejlődésének nagyon korai fokán jelentkezett s az ember törzsfejlődése során ez a megoszlás egyre hangsúlyozottabb. Az élet fejlődése éppen akkor gyorsult fel hallatlan iramban, amikor az utódok már nem egyszerűen utánezatai voltak a „szülőnek“, hanem két lény tulajdonságait egyesítve minőségben is gyarapították az életet. Férfiúi és női mivoltunkat évmilliók távolából hozzuk magunkkal, hogy bennünk a tudatosság fokára emelkedve, az ösztönön túlnöve, most már nemcsak a fajunk fennmaradásának biztosítását, de emberi tökéletesedésünket is szolgálja. Férfi és nő mássága ugyanis nemcsak testiekben, biológiaiilag, de lelki, szellemi téren is megnyilvánul. Emberek csupán e különbözőség s a belőle fakadó, kielégítést kereső vágy tudata által lehetünk.

Túl a fajfenntartás kötelezettségén, férfiúi és női mivoltunk lelki tökéletesedésünk közegévé is lett. Így jelent meg a földön egyik legcsodálatosabb kincsünk: a szerelem. Benne egész emberi mivoltunkkal éljük meg azt, ami egymástól elválaszt és ugyanakkor összeköt: különbözőségünket és egységünket. Külön-külön a férfi és a nő félemler, a szerelemlerben lesznek egészé: egy testté és egy lélekké. Másságuk nem a megkülönböztetésben, nem felsőbbrendű vagy alsóbbrendű voltuk vitatásában, hanem egységükben, kiegészülésükben bírja célját és magyarázatát. A kereszténység Jézus óta képviseli ezt a tanítást, de csak az utóbbi két évszázadban tudta a szélesebb közvélemlémmel elfogadtatni. Sajnos sokszor tévesen értelmezzük, felszínesen: s a férfi és nő egyenjogúságát másságuk eltörlésével és nem árnyalt kihangsúlyozásával próbáljuk érvényesíteni.

Ezért kell kihangsúlyoznunk újra és újra a férfi és nő egységét, mint Isten akaratát. Isten azt kívánja tőlünk, hogy férfiúi és női mivoltunkat az O, a lét egységének mintájára a lét tartalmában, a szeretetben éljük meg. Nem öncélú ez a kívánság: a lét forrásához való hasonlatosság, tökéletesség megközelítését szolgálja. Ez magyarázza, hogy miért olyan fontos és lényeges számunkra a szerelem s bár gyakran tagadjuk ezt, megpróbálunk kitérni előle, küzdünk ellene, de éppen olyan életszükségletünk, mint a kenyér és a levegő. A szerelem nemcsak hogy nem ellentétes Isten akaratával, nem is pusztán lelkileg megélt biológiai szükségesség: a szerelem Isten akarata, törvénye, parancsa és rendelése. Benne a lét legnagyobb titkát bizta ránk: a teremtés folytonosságát és az önteremtést, a tökéletesedést. Innen fakad a szerelem mindennél erősebb vágya, ránk gyakorolt vonzása, melyek végső gyökere Isten. A szerelem tesz képessé arra, hogy Isten törvényét az értelmi elfogadáson túl egész lényünkkel megéljük. Aki a szerelmet megismerte vagy benne él, Istenhez kerül közel. Átala érezteti meg és ismerteti fel velünk Isten, hogy múlandó életünk felszíne alatt, vágyunkban, az örökkévalóság mélysége rejtőzködik, s a hozzá való hasonlóvá levés törekvése munkál.

Érdemes hát a felszínen, a testiségen túltekintve is megismerni önmagunkat, a férfit és a nőt, akiket Isten magasztos és örömteli rendeléssel próbál magához hasonlóvá tenni. A férfiúi és női lényeg minél pontosabb meghatározására, körülírására irányuló vizsgálódás és vita évezredes. A férfit általában minden korban úgy tekintették, mint a világmin-

denség szellemi elvének megtestesítőjét, az eszmék bővületében élő lényt, akinek legbensőbb tulajdonságai, meghatározó jegyei: az elvontság iránti fogékonyság, az értelem és a cselekvő erő. Ő az élet előmozdítója, akarat, alkata kemény, szilárd. Legnagyobb kincse a jellem. Az igazságkeresés megszállottja: ezért él, küzd, s ha kell, ezért áldozza életét. Jellemző, hogy amikor az embernek választania kellett férfi és női istenei között, Istent férfinak fogta fel és nem nőnek. Jézus is „mennyei Atyának” nevezi Istent. A férfi erényei látványosak, valószínű ez a magyarázata annak, hogy sokáig felsőbbrendűnek tekintették. Pedig gyengéi, fogyatékosai is nagyok: ereje merevség is, s így törekénység, álmai lába előtt megnyíló szakadékok, melyekben — a nő nélkül — türelmetlenül, vakon törve előre, halálra zúzná magát.

A nőt sokáig az anyághoz, az ösztönvilághoz kötött teremtményként határozták meg és alacsonyabbrendűnek minősítették. Ma így helyesbíténénk: a nő, mint bibliai neve „Éva” mutatja, az élet hordozója. Hivatása az élet folytonosságának biztosítása, s ezt nemcsak biológiailag, lelkiekben is betölti. Ő a befogadó, az alakuló, az alkalmazkodó. Érzelmi lény: rugalmasságában, engedékenységében a női lélek kitartóbbnak, következetesebbnek bizonyul, és erősebbnek: ő az élet mindenkori megtartója és átmentője. Ha a férfi a lét igazságának letéteményese, a nő a lét tartalmának, a szeretetnek legfontosabb jegyét bírja Istentől, a teremtetést és a gondviselést. A férfi és nő kettős egységének elvont megfogalmazására ez a két örökkévaló érték a legtalálóbb: az igazság külső burka a szeretetnek, a szeretet belső tartalma az igazságnak. Egymástól elválaszthatatlanok: az igazság termékenyíti meg a szeretetet, a szeretet szüli az igazságot.

A férfiúi és női mivolt lényegét persze lehet vitatni, főleg, hogy minden emberben keverednek jegyeik, az örök Ádámot és Évát, kettőjük viszonyát azonban talán senkinek sem sikerült szebben összefoglalni, jellemezni, mint ahogyan azt Madách Imre tette halhatatlan művében, Az ember tragédiájában. Számunkra ennek a végkövetkeztetése a legfontosabb: férfi és nő együtt alkotják a teljes embert, Isten így teremtetten őket, így bízta rájuk az életet, a történelmet, az emberi jövőt. Nyelvünk egyoldalúan használja azt a gyönyörű szót, aminek igazsága csak kölcsönösségében teljesedik ki igazán: egymásnak „feleségei” vagyunk.

Isten egymásnak és egymásért is teremtett minket, egységének bélyegét ütötte ránk a szerelem által, hogy beteljesedésre vágyó hiányságunk fájdalmas úrként vezessen egymáson át feléje, a tökéletesség felé. A szerelem Isten akaratá szerint szolgálat, amelyre mint minden szolgálatra, készülnünk kell. Nem egymás feletti uralomra kell törekednünk, de közös életre kell szövetkeznünk egymással.

Kötelességünk Isten rendeltetéseként elfogadni férfiúi és női mivoltunkat életünkkel együtt, tudatosan és örömmel vállalni azt, mint szerelem-szolgálatra való készülést. Testünket, annak épességét és egészségét, lelkünket, amelyet az emberi közösség első perctől ennek a szerepnek a vállalására készít fel, Isten rendelkezésére kell bocsátanunk. Minél teljesebb értékű férfiként és nőként kell készen állnunk a szerelemre, Isten egymás felé elindító szavának a meghallgatására. Gárdonyi Géza írja: mikor a földre kislány születik, egy kisfiú álmában mosolyog. Ezzel a mosollyal nemcsak egymásnak, Istennek is tartozunk. Ámen.

A múlt vasárnap a szerelemről elmélkedtünk. Megállapítottuk, hogy a szerelem, mint életünk minden más jelensége, Istenre mutat, rendeltetésünk része. A jó Isten általa is elősegíti az élet fejlődését és lelki tökéletesedésünket. Isten segítségnyújtása alapfokon abban nyilvánul meg, hogy az embert férfiúvá és nővé teremtette. Ez a megkülönböztetés nem az alá- vagy fölérendelésben birja célját és magyarázatát, hanem a férfi és a nő egységében. Csak a szerelem által leszünk, lehetünk egész emberré. Azzal zártuk gondolatmenetünket, hogy a férfiúi és női mivoltunkat tudatosan kell vállalnunk és megélnünk ahhoz, hogy Isten rendelésének minden tekintetben eleget tehesünk. Csak akkor vagyunk érdemesek a szerelemre, Isten egyik legszebb ajándékára, ha férfiúként és nőként elég érettek vagyunk elfogadására és megélésére.

Miként lép hát be életünkbe a szerelem, mikor és hogyan csendül fel szivünkben Isten tökéletesedésre hívó szava, s hogyan formálja, alakítja át ez a szó személyiségünket?

A földön több mint négy és fél milliárd ember él, valamivel több nő, mint férfi. Egymáshoz való vonzódásunk elsődleges, csak a nemre tekintő megítéléséből az következne, hogy nekünk minden férfiba és nőbe szerelmesnek kellene lennünk. Természetesen nem így van, nem ilyen egyszerű dolog a szerelem. Minden ember személyisége egyedi, utánozhatatlan. Nincs két egyforma ember és éppen ezért nincs két egyforma szerelem sem: a szerelem nem ilyen értelemben egyetemes emberi érzés. A több száz, több ezer, több tízezer férfi vagy nő közül, akikkel életünk folyamán találkozunk, esetleg megismerkedünk, csak egybe leszünk szerelmesek, illetve csak egyet szeretünk szerelemmel. Hogy miképpen találunk rá az egyetlenre és miképpen választjuk ki a közömbös arcú tömegeből, arra több válasz is adható. Mondhatjuk azt is, hogy alapos megfontolás után, észérveket felsorakoztatva és összevetve találtunk rá életünk társára. Ennél valamivel szebben hangzik, hogy az élet, a sors kapcsolt egymáshoz, a véletlen „hozott össze“. Sok fiatalnak ósdinak tűnhet ez a megfogalmazás, de az igazságot még ma is leginkább kifejező felelet a fenti kérdésre: Isten mutatja meg, jelöli ki szerelmünk társát, Ő segít a választásban. Hogyan?

Az embert, bármilyen formában is találkozzék vele, vonzza a szépség. Természetben, művészetben, eszmékben, emberi arcokon egyaránt szeretjük a szépet. Ösztönös ez a vonzalom, de könnyen megmagyarázható: az értékek összefüggnek, épp Isten kapcsolja őket egybe. Tudat-talanul is tudjuk, hogy a szépség jó és a jóság szép. A külső fizikai szépség által ránk gyakorolt hatás azonban csak bevezetője, előkészítője, felébresztője a szerelmi érzésnek. A személytelen szépség csak csodálatot, bámulatot ébreszt bennünk, de nem szerelmet. Elbűvöl, elkápráztat; de nem elégít ki, nem köt le. Nem is teheti ezt; hatalma véges, csak az érzékekre terjed ki. A test szépsége, az emberi tartalom nélküli szépség a percé, a múlandóságé, csak a lélek eleveníti meg azt hordozójában és szemlélőjében egyaránt.

A szerelmet személyiségünk vágya szüli, termeli ki s csak személyes szépség ébresztheti fel és elégítheti ki. Ezért szívszorító tragédia még ma is az öreg szobrász, Pygmalion története, aki az általa kőbe álmódott eszményi szépségű lány szobrába lesz szerelmes. Az istenek megelevenítik a holt követ, de szerelmük eleve reménytelen. A külső szépség csak az út szerepét tölti be a szerelemben, elvezet ahhoz, aki szerelmünket kielégítheti és viszonzhatja. Segítsége a személyiség mélyebb rétegeinek megnyitását szolgálja. Az embert ugyanis nemcsak az határozza meg, amivel rendelkezik, amit birtokol. A hiány is szeres részét képezi személyiségünknek. Igazi lényege nem az az ember, fél-ember, aki vagyunk, hanem az az egészre néző eszmény, akivé válni szeretnénk.

Isten kezében a vágy az az ecset, mely személyiségünk hiányos térképén a fehér foltokat körülhatárolja, amely lelkünk törésvonalait követve megrajzolja azt az arcot, melynek mását szerelmesünkben véljük megtalálni. Mindenki kialakít magában egy eszményi képet a férfiról és a nőről. Ez már közhelyszámba menő igazság: mindenkinek van egy álma. Az már kevésbé tudatos, hogy ez az eszmény belőlünk nő ki, szervesen hozzánk tartozik, személyiségünk negatív ikerpárja. Ezt a képet vetítjük rá minden arcra, amelyre rátekintünk, s amikor az eszményi és a valóságos fedi egymást, megdobban a szívünk: megtaláltuk! Sohasem láttuk azelőtt, vagy nem ilyennek láttuk, de mintha öröktől fogva ismernénk. Lelkünk jobbik felének megtestesítője, ismerős a mosolya, a szava, meghittek a mozdulatai. Első perctől kezdve jobban ragaszkodunk hozzá, mint szülőhöz, testvérhez, próbákban hűségét számtalanszor bebizonyító barátához. Számunkra ő a legszebb, mert lelkünk érzi: a legnagyobb jót rejti magában, amit embertől kaphatunk, azt az ősi egységet, amelyet édesanyánk se adhat meg, pedig ő életünket adta. Lehet hogy választottunk mások tetszését nem nyeri meg, hogy másoknak nem „szép“. Nem érdekel. A szerelmet nem lehet megmagyarázni, csak bódulatát érezzük, ahogy egy másik ember személyiségének belső szépsége belénk hatol, megbilincsel, rabbá tesz.

Megtörténhet, hogy elveszítjük szerelmesünket. Elhagy, vagy elhagyjuk, kényszer vagy halál elválaszt egymástól. Előfordulhat, hogy életünk folyamán többször érezzük azt, hogy szerelmesek vagyunk. Előfordulhat, de szerelmünk egy és oszthatatlan marad. Ugyanazt a nőt vagy férfit keressük mindenikben. Szerelmünk tárgya változhatik, személyiségünk és szellemi eszményképünk egy életen át ugyanaz marad. A társ csak egy helyet tölt be s mikor — fiatalok, de öregek is hiszik ezt — végzettszerűen jelentkezik, személyiségünk belső feszültségének viharából születik meg és lép elő.

A költők és a költökké átlényegült szerelmesek az idők folyamán fáradhatatlanoknak bizonyultak kedvesük szépségének dicsőítésében, igazán nem fukarkodtak a hasonlatokkal: az óceán mélyétől a Montblanc csúcsáig minden lehetséges területről összegyűjtötték a jelzőket. Érdekes, de ez sem véletlen: a legtöbb dicséretben, hasonlatban a kedves szeme és mosolya részesült a költők ajkán. A személyes szépség varázsa hordozza a magyarázatot erre is: a szem a lélek tükré, benne a személyiség milyensége mutatkozik meg, egy öntörvényű, belső világ, végtelenség. Ezt fedezzük fel, ha szerelmünk szemébe nézünk. A szobrok szomorúsága: belső fénye, világossága nélkül a legtökéletesebb vonású arc is csak ha-

lotti maszk, mint ahogy hátborzongatóan ijesztő a felbomló tudatú eszelősök tekintete.

A szépség, mely szerelmet ébreszt, nemcsak születési adottság, önelnevelésünk eredménye is. Moldova György állapítja meg egyik írásában: a harminc év határán túl minden ember felelős arcáért. A személyiség kialakulása után a szépség már nem biológiai összhang: a lélek, a jellem belső harmóniája szüli. Művészek: zenészek, költők arcán mérhető le és figyelhető meg a legjobban a személyiség belső fegyelme és szépsége, de egymás arcára tekintve is ugyanez áll: rokon- vagy ellenszenvünk első látásra születik s a szerelemről is ezt tartják. Az igazi szerelemben méltányosság is rejtőzik, Isten ajándéka személyes jellegű: a legtöbbször azt kapjuk társul, akit megérdemlünk, s szerelmünk olyan, amilyenek mi is vagyunk.

Ennek ellenére alig tudunk magunkra ismerni abban a változásban, amellyel életünkbe beköszönt. Régi énünk szinte idegenné válik, annyira megváltoztat. Ez az átalakulás egész lényünkön meglátszik, titkolhatatlan: arcunk, magatartásunk, környezetünkhöz való viszonyulásunk ezernyi jelén lemérhető. A boldog szerelmes mintha magasan a hétköznapok fölött lebegne. Másnak látja a világot, mint eddig: szebbnek, jobbnak, derűsebbnek. És érdekes, nemcsak annak látja, azzá is teszi. Mikor a szerelmesek, legyőzve bátortalanságukat, megvallják egymásnak érzelmeiket, a világot is átalakítják. A szerelem hatalma először rajtuk nyilvánul meg, személyiségük korlátainak lebontásában, új, közös emberiségünk megszületésében, de környezetükön is megmutatkozik, hiszen az kénytelen tudomásul venni, függetlenül attól, hogy megértően vagy elítélően, egymásratalálásukat, szerelmüket. A szerelem elidegeníthetetlen jogát elismerve Isten előtt hajol meg, az Ő megújító, újjászüelő és gondviselő hatalmát ismeri el egyén és közösség. Sajnos, illetve nem is az, a szerelem sohasem felhőtlen boldogság, földi útján gyakran a szenvedés is útitársául szegődik. Legalább annyi a boldogtalan szerelem és szerelmes, mint a boldog. Isten megajándékoz a szerelemmel, de ha áldásának fogadására nem vagyunk kellőképpen felkészülve, ingyenboldogsághoz mégsem juthatunk általa!

Ha fájdalmas és szenvedést hozó áldásként érkezik hozzánk, azért szenvedünk, hogy kiérdemeljük. Isten nem tehet kivételt, a szerelem sem akadálytalan formája a tökéletesedésnek; mint minden fejlődés, átalakulás ez is fájdalommal és sokszor nehéz sebekkel jár. Az ember vágyának útjában külső és belső akadályok állanak, mint a mesék tündérország-kapuiban a lángot fújó sárkányok. A külső akadályok aránylag még könnyen legyőzhetők, hiszen környezetünk általában elfogadja szerelmünket vagy kivonulhatunk belőle. A „belső sárkányok“, „oroszlánok“ az igazi ellenfelek, akik régi, átalakulni nehezen mozduló, beidegződöttségeihez görcsösen ragaszkodó személyiségünk korlátozottságát, gyarlóságunkat, a természetünkhöz nőtt rosszat testesítik meg. Ezeket a kapuőrzőket nem lehet sem megkerülni, sem megvesztegetni: le kell győzni őket. „Nincsen róza tövis nélkül“ — foglalta dalba a nép a szerelmi szenvedést s e százados tapasztalat mély igazságot hordoz. Ahhoz, hogy két ember személyisége teljesen egyé válhasson, előbb meg kell ütköznie: az egymáson ejtett sebek is jelzik a szerelem útját.

A gyémánt, hogy szépsége maradéktalanul érvényesülhessen, hosszas megmunkálást, csiszolást igényel. Ragyogásáért önmaga egy részét

kell feláldoznia. A személyiség csiszolódása is áldozatvállalást kíván. A bibliai történet szerint a jó Isten elaltatta Ádámot, amikor bordájából kimetszve megteremtette Évát. A szerelemben a műtét fordítottja megy végbe rajtunk; Istennek össze kell törnie személyiségünk túlságosan merev erővonalait, kimetsznie vadhajtásait, hogy az új személyiség szabad fejlődésének és kibontakozásának útját megnyithassa. A szerelem személyiségünk kábulata, narkotikuma is, hiszen enélkül aligha vetnénk alá magunkat ilyen fájdalmas beavatkozásnak. Így tanuljuk meg, hogy a szerelemnek ára is van, hogy az önvizsgálat, bűnbánat és megtérés is bennefoglaltatik, hogy rombolva is szolgálhatja tökéletesedésünket. Természetesen nem akaratunk ellenére.

A szerelmet, mint minden isteni rendelést, vissza is lehet utasítani. „Nem vagyunk egymáshoz valók“ — jelentjük ki gyakran, küzdelmével együtt a szerelemtől is lemondva. A mentegetőzésért, magyarázkodásért sem kell messze menni s az önvizsgálat kellemetlen érzése és művelete is megkerülhető. „A szerelem vak“ — folytatjuk a visszavonulást, „a felnőtt, érett ember nem áldozhatja fel életét egy rögeszméért.“ A szerelem lehet, hogy vak, de Istenről nem állíthatjuk ugyanezt. Ő nem véletlenül irányítja egymás felé két ember lépteit. Nem öncélú megszerveztetésükért teszi ezt, hanem közös javukért, mert szükségük van egymásra, mert csak ők változtathatják, válthatják meg egymást!

A mérlegelés szükséges minden döntés előtt, de a kicsinyhitűség, kényelemszeretet és önzés mérlegelése — különösen a szerelemben, visszaszító és méltatlan az emberhez. Isten a szerelmet nem azért adta, hogy alkú és mérlegelés tárgyává tegyük, önzetlen szolgálatra akar rábírnivala, feltétlen áldozathoztalra, ha kell. Boldogságban hinni kell és harcolni érte! A szerelem sokszor tett csodát: Isten sok embert újított meg és szült újjá általa, vezetett megtérésre.

Isten hibás ismeréséről árulkodik az, ha a szerelmet csak örömforrásnak tekintjük, ha azt hisszük, Isten csak ránk van tekintettel, amikor valakivel összeköti lelkünket. Neki minden gyermeke egyaránt kedves, mindkettő boldogságát kívánja, mindkettő tökéletesedését és a „szerepeket“ eszerint változtatja: felváltva tesz bennünket céljává és eszközévé a közös előmenetelnek. A szerelem személyiségünk utolsó nagy megrázkódtatása, forradalma, tökéletesedésünk vissza nem térő alkalmá: Isten senkit sem foszthat meg miattunk ettől az esélytől.

Aki élete végén visszasírja a szerelem kellőképpen meg nem becsült esélyét, úgy érezve, hogy élete egészen másképp is alakulhatott volna, az nem Istent kárhoztatja, csak önmaga gyávaságát bélyegzi meg. A szerelemért utolsó leheletünkig harcolni kell s felelősségét sohasem ruháztatjuk át másra.

A szerelem kérdések és kihívások sorozata, melyeket elfogadni és melyekre választ adni emberi hivatásunk. Nagy László így fogalmazza meg a szerelem halálíg hordozható, gyönyörűséges igáját: „Létem ha végleg lemerült / ki imád tücsök-hegedűt? / Lángot ki lehel deres ágra? / Ki feszül föl a szívárványra? / Lány hantú mezővé a szikla — / cspöket ki öleli sírva? / Ki becéz falban meredt / hajakat, verőereket? / S dült hiteknek kicsoda állít / káromkodásból katedrális? / Létem ha végleg lemerült, / ki rettentí a keselyűt! / S ki viszi át fogában tartva / a Szerelmet a túlsó partra! / (Ki viszi át a szerelmet).

Vállaljuk hittel és bátorsággal a szerelem „talpig nehéz hűségét“! Kitartásunk megnyitja végül a tökéletesedés, a lelki gazdagodás kincstárának szenvedéssel és áldozattal lezárt kapuit. Isten velünk van s vele a túlsó part nem elérhetetlen! Ámen.

LEGYETEK TÖKÉLETESEK (3.)

Mt 5,48

Harmadik alkalom már, hogy a szerelemről beszélünk. Első vasárnap megállapítottuk, hogy a szerelem Isten rendelése, mely által tökéletesedésünket munkálja. Férfiúi és női mivoltunk — Isten akarata szerint — e rendelés betöltésének alapfeltétele. A múlt vasárnap arról beszéltünk, hogy a szerelem által miképpen lépik be életünkbe Isten, milyen hatással van személyiségünkre az a változás, amelyet a boldogság és a szenvedés keveredő vagy végletes érzéseiben előidéz. Mai beszédem tárgya: hogyan kell Isten szándéka szerint, emberhez méltóan megélni a szerelmet?

Már említettük, hogy bármennyire is erős és vonzó a szerelem ránk gyakorolt hatása, Isten e téren sem szűnik meg tiszteletben tartani a személyiség szabadságát, autonómiáját. A biológiai ösztön és személyiségünk beteljesedést kereső vágya ellenére a szerelem sohasem válik kényszerre és szolgálai kötelességgé.

Az ember nemisége a biológiai fejlődés során jelent meg, gyökerei mélyre nyúlnak bennünk. A szerelem a történelmi, a szellemi fejlődés terméke, az emberi személyiség értékének elismerésével egyidőben nyert polgárjogot. Rómeó és Júlia története semmiképpen sem születhetett volna meg az ősközösség korában. Ma sem beszélhetünk szerelemről ott, ahol a személyiség értékét — egyénileg vagy közösségileg — nem ismerjük el. A szerelemnek van egy kulturális gyökere, meghatározottsága is főleg ez utóbbitől függ megélésének milyensége. A biológiai ösztön is elfojtható, de szabadságunk főleg ez utóbbi területen nyilvánul meg és hat ki döntően szerelmünk s benne személyiségünk alakulására. Más arcú a szerelem egy keresztény s ismét más egy mohamedán vagy buddhista közösségben, erkölcsi normarendszerben és lelkiiségben. Sokat lehetne beszélni a forma, a szerelemről való közfelfogás gyakran divatszerű változásairól a lovagkor ma már nevetségesnek tűnő érzelgősségétől a századunkbeli, a nyugati ifjúsági mozgalmak által meghirdetett szerelmi szabadságáig, de nem ez a fő célunk. Minket a szerelemben elsősorban a tartalom érdekel, az örökkévaló, az Istennel kapcsolatos s csak ezek függvényében a forma, az emberi s ezért szükségképpen múlandó.

A keresztény erkölcs szigorúan megkövetelte és napjainkban is kívánatosnak tartja, hogy a szerelmet intézményes formában, jelen esetben a házasságban éljük meg. Ezért számunkra a szerelem elsősorban a házassághoz és a családhoz kötődik. Ezt — a jelen pillanatig legmegfelelőbbnek bizonyuló formát — kell újra és újra felülvizsgálnunk és feltöltenünk a szerelem örök, isteni célja szempontjából és tartalmával. Ez nemcsak szabadságunkban áll, kötelességünk is. Mielőtt azonban er-

ről beszélnék, szólnunk kell egy régi keresztény örökségről és ennek belső lényegéről.

Pál apostol s a kialakuló keresztény egyház a házasságot szükséges rossznak tekintette s az önmegtartóztatást eszményítette, illetve ajánlotta legbuzgóbb híveinek. Ma már csak a katolikus lelkészek nőtlenségi tilalma őrzi ezt a hagyományt, de kényszermentesen felzárkózott melléjük egy különös „világi papság”: az úgynevezett „nagy emberek”, a munka, a kutatás, a művészet önkéntes és megszállott apostolai, akik szintén személyiségük megkötésének, rabságának érzik a szerelmi lekötöttséget, de különösen a házasságot. A magyarázat szorosan összefügg a személyiség szabadságának és tökéletesedésének vágyával. Vannak, akik úgy próbálják ezt megvalósítani, hogy átlényegítik és egyenesen Istenhez kapcsolják személyiségük kiteljesedésének vágyát. Lelküket teljes egészében kitölti az az eszmény: hit, tudás, szépség, amelynek szolgálataba szegődtek s amelyet így hatékonyabban vélnék szolgálni. Ez is bizonyítja, hogy személyiségünk fejlődésének legmegfelelőbb útját szabadon választjuk meg: elfogadhatjuk vagy visszautasíthatjuk Isten kezéből a szerelem ajándékát.

Tény, hogy minél fejlettebb a személyiség, annál inkább érzi a szerelemben megtestesülő tökéletesedési vágyat s ha — szinte emberfeletti erőfeszítéssel — át is lényegíti ezt, kiiktatni életéből sohasem tudja, csak elfojtani. A legtöbb ember életében ez több lelki energiát köt le, mint amennyi a szerelem vállalásához szükséges. A döntő, a fontos az, hogy mi indokolja választásunkat. Szerelemben vagy szerelem nélkül is üdvözülhetünk, de el is kárhozhatunk, ha legfőbb hivatásunkat figyelmen kívül hagyjuk s a szerelem nélkül a legtöbb emberre ez utóbbi várna. Aki a szerelmet emberi hivatásként fogja fel és így akarja megélni, az egy percig sem tévesztheti szem elől ezt a kettős igazságot. A szerelem első percétől az utolsóig viselnie kell felelősségét, amelyet szabadon vállal. Ezért különösen fontos a szerelemben is Isten akaratának és személyiségünknek ismerete.

Két embert sok minden egybekapcsolhat s gyakran legjobb meggyőződésünk ellenére is csalatkozunk, vagy csalódást okozunk, mert szerelemnek hisszük azt, ami valójában csak töredéke e bonyolult érzésnek. A legtöbb emberpár az érzékiséget téveszti össze a szerelemmel, megreked annak ösztönös alapjánál. Kapcsolatuk így csak a fajfenntartásra irányul, s csak ennek a kötelezettségnek tesz eleget. Tiszavirág életű: vágyuk kielégülésével, megszűnésével minden közösségük megszűnik, álmukból felébredve idegenként tekintenek egymásra. Sok embert az érdek vezet, nem szerelemre, csak annak mímelésére, ezáltal céljuk elérésére, a házasságra. Olyan jól tudunk hazudni, hogy a legtöbbször nemcsak a másikat, önmagunkat is sikerül elámítanunk. A rangért, a tekintélyért, a vagyonért kötött, szerződészerű, üzleti házasság a hűbéri és polgári társadalommal együtt — hála Istennek! — eltűnőben van. Vadhajtsái ma is virulnak, a régi érdekeket újjak váltották fel: a kényelem, a státuszszimbólumok ilyen úton való elérése s ezek skálája is végtelen: az azonos műveltségi színvonaltól, az ízlésközösségtől a városi személyazonossági igazolvány vagy — siralmas, de épp az értelmiségiek esetében —, kihelyezési előnyök megszerzéséig és biztosításáig terjed. A sikeres házasság külső szempontjai egyre gyakrabban lesznek két ember holtig tartó szövetségének meghatározó okává. Ezért nem is tartanak holtig, s

vezetnek törvényszerűen váláshoz. Az ember mindig szeretett előnyös kapcsolatokat kialakítani, érdekszövetséget kötni s a kényelmes, kiegyensúlyozott élet ma is vonzó. Lehet, hogy az ilyen házasság előnyös is a közösségre nézve, rövid ideig: a szerelem, önmagunk tökéletesítése és Isten szempontjából azonban még az érzéki fellobbanásnál is megalázóbb, szomorúbb és károsabb. Az érzéki gyönyör erkölcsi szempontból közzömbös, az öntudatlanság ártatlansága mentheti s legalább egy pár szép szóval megajándékoz.

A tudatos önzésre épített emberi kapcsolatnak nincs menlevele, kiábrándulása még keserűbb s még a megszépítő és megbocsátó emlékezés se könnyörül rajta. Jogosan teszi ezt: építés helyett rombolta erkölcsi személységünket. Szinte kísért az a gondolat, hogy a szerelmi házasság hosszú időn át a legszegényebbek, a nincstelenek kiváltsága volt s bár a nélkülözés tövisei sokszor elfojtották boldogságát, ez is hozzájárult a nép erkölcsi tisztaságához, dalai mélységéhez és szépségéhez s miközben urai satnyultak és csenevészsedtek, állandó megújulásához és teremtő erejéhez.

Két ember közös útja akkor is célt téveszthet, ha kiindulópontja igazi szerelem volt. A szerelmet megőrizni nehezebb, mint felébreszteni vagy érezni. Távol kell tartani tőle a hivatásának betöltését akadályozó, fenyegető veszélyeket. Ezek is az emberi szabadsággal függnek össze.

Különösnek hangzik, de igaznak érzem: a szerelem legnagyobb ellensége a szerelmesek egymáshoz való hasonulása, ismerősebben: a megszokás. Azért hangzik különösen ez a megállapítás, mert a legtöbb ember a hasonulásban látja a sikeres házasság és a családi boldogság zálogát. Amikor egy embert megszeretünk, eszményítjük ugyan, de elfogadjuk olyannak, amilyen. A következő pillanatban már hozzákezdünk, hogy elképzelésünknek megfelelően átalakítsuk. Sokszor nyíltan, még többször burkoltan, de sajnos, majdnem mindig tévesen. A szerelem egységesítő erejét rosszul értelmezzük. Ha férj és feleség ugyanabból az anyagból készült ruhában sétál az utcán, még csak mosolyra ad okot, amikor azonban évek szívós és gyakran kegyetlen munkájával lelki egyenruhába öltöztetik egymást, az már csendes tragédia. A szerelemmel való ilyen visszaélés meg is bosszulja magát, a házasság kifáradásához, a szerelem unalomba fulladásához vezet, a törvényszerűen jelentkező — ártatlan vagy kevésbé ártatlan — különutak kereséséhez.

Alakítani kell egymást, de nem „saját képünkre és hasonlatosságunkra“. Arra kell fordítanunk a szerelem minden energiáját, hogy Istenhez való hasonlatosságához segítsük hozzá egymást. Külön-külön olyanokká kell lennünk, amilyennek szerelmesünk eszményítő szeme meglátott és őriz. A házasság csak így tudja megőrizni a szerelem frissességét, így szül új erényeket. Máskülönben csak egymás régi gyarlóságaival gazdagodunk általa. A hasonulás nyílt vagy burkolt szolgaságra vezet s a szerelmi álom elhamvadásához. Az egyformaság hamujából ritka a feltámadás, s a szerelem hivatása betöltetlenül marad. A férfiasság durvasággá silányul, a női báj, kedvesség zsaroló kétszínűséggé vagy házsártossággá. A szerelem csak szabadságban virágzik, elfonnyad az önzés zsarnokságának árnyékában.

Ez szüli a szerelem egy másik nagy ellenségét, a féltékenységet is. Ez az érzés a szerelem csalhatatlan jele. Annyira szükségünk van a másokra, annyira szeretjük, hogy képtelenek vagyunk elviselni, ha szabad-

ságából egy morzsányit is megőriz. Teljesen ki akarjuk őt sajátítani. Elfelejtjük, hogy a szerelem kölcsönös bizalom is, amelyet csak kiérdemelni lehet, kierőszakolni soha. A féltékenység a szerelem vergődése, tehetetlensége, az építeni hivatott érzés bénasága: zsákutca, melyből nagyon nehéz kiutat találni. Visszautat még nehezebben.

Nem ez az egyetlen tanulság, amelyet a szerelem és szabadság viszonyából levonhatunk. Ide kívánczik annak a kihangsúlyozása is, hogy a szerelem szabadság, de nem szabadosság. A szerelem csak virágkorában felhőtlen játék, utána halálosan komolyra fordul, hiszen olyan hatalom, mely elemi erőket szabadít fel bennünk s ezek pusztíthatnak is. Hasonlatot keresve: a szerelem a személyiség atomenergiája. Amikor Isten két embert bebocsát a lét szentélyébe, a legnagyobb titkot, önmaga lényegét, személyiségét, a teremtést és gondviselést ismerteti meg velük szerelmükben. Ezzel mindörökre összekapcsolja őket. Szerelmük gyümölcse, a közös gyermek, pecsételi meg összetartozásukat, akinek csak az édesapa és édesanya teremthet otthont e világban. A gyermek felelőssége örökre összeköt Isten előtt két embert. Ezért kell és ezért tartunk ki a rossz házasságban is, mely már nem épít, csak rombol. A szerelem még kétoldalú elkötelezettség, a gyermek iránti szeretet és felelősség egyoldalú és feltétlen. A gyermek jutalom, de Isten jóságának egy újabb jele, cselekedete is s elhibázott szerelmek, házasságok roncsán gyakran az egyetlen vigasztalás: szétfoszlott álmainkat, vágyott boldogságunkat az ő személyiségének építésével kárpótoljuk. Általa még inkább megtanuljuk tisztelni Istent, megismerjük munkájának óriási erőfeszítését, mellyel a teremtést és gondviselést egybekapcsolja.

A szerelem szabadsága a felelősséggel jár együtt s erről épp a jelen korban győződöttünk meg: a szerelmi szabadság jelszava alatt a hatvanas évek ifjúsági mozgalmai a szerelmi szabadosság keserű szájjázevel tették tapasztaltabbá világszerte az ifjúságot, a pornográfia és perverzitás szennyével mocskolva be a szerelem szentségét.

Még egy, szintén a szabadsághoz tartozó, közvetve idekapcsolódó veszélyét vesszük számba a szerelemnek. A szerelem küzdelem: hódítás és meghódolás mindkét szerelmes részéről. A másik rabulejtése olyan cél a szerelemben, amelyhez az eszközök végtelensége áll rendelkezésünkre. A természet szerelmi kelepcei, csapdái egyenesen csodálatraméltóak, lenyűgözőek, az ember által állítottak azonban már kettős elbírálás alá esnek. „Sípbal, dobbal, nádihegedűvel“ madarat és szerelmet is lehet ugyan foglyul ejteni, de nem szabad. A nők, de lassan a férfiak is felzárkóznak melléjük, külső tetszeni akarása, a kacérság és a kozmetika csodaszerei, bár sokszor visszatetszőek, még ártatlan játéknak minősülnek. Millió éves ösztön, többezer éves „gyakorlatozás“ áll mögöttük, de egy kiadós nyári zápor elmossa őket.

A személyiség kozmetikája, felcícomázása és kacérsága már mérgező. A lélek ürességének, kuszaságának, a káosznak kozmoszként való feltüntetése olyan álcázás és csapda, amely a szerelemben megbocsáthatatlan. Aki ily módon akar szerelemhez jutni, hamar csalatkozik s a szenvedés, amelyet kívált, visszahull rá. A szerelem lángját nem lehet viasz-személyiség edényében őrizni, ikarusz-szárnyal lopni le az égből: a kíséret prométheuszinak tűnhet ugyan, de a bukás valóságos és a bűnhődés Szüszifoszé.

Sokat lehetne még beszélni a szerelemről, mint emberi hivatásunkról, hősiességéről és buktatóiról egyaránt. Gyönyörűsége teher volt és lesz mindig igájának hordozása.

Egy dolgot szerettem volna e három prédikáció által kidomborítani: a szerelem tökéletesedésünk földi iskolája. Útját bölcsőtől a koporsóig mérte ki Isten, aki gyakran szigorú, de jóságos tanítónk. Fenyítése is a javunkat szolgálja, amíg az első, suta és formátlan betűtől az első értelmes, egész, szép mondat öröméig eljutunk.

József Attila „ars poetica“-jának, költői hitvallásának utolsó szakasza legyen útítársunk a szerelemben, tökéletesedésünk e rögös útján. Annak a költőnek a hite kíséren és legyen a miénk, aki a magyar költészet legszebb szerelmes versével, „ódával“ adózott ennek az örök emberi érzésnek: „Én mondom: még nem nagy az ember / De képzelem, hát szertelen. / Kísérje két szülője szemmel: / a szellem és a szerelem.“ Ámen.

Egyházi Képviseelő Tanács

Március 21-én tartotta f. évi első ülését. Az elnökileg elintéztett ügyekről szóló jelentés után bemutatásra került a Misszió, Lelkészképesítő és Pénzügyi Bizottságok, valamint a Protestáns Teológia Intézeti Tanácsának jegyzőkönyve. A lelkészképzéssel kapcsolatban az E. K. Tanács jelentést hallgatott meg a teológiai hallgatók I. félévi lelki neveléséről, a hiterősítő csendes napokról és megállapította a II. félévi ösztöndíjakat és tanulmányi segélyeket.

E. K. Tanács intézkedett a Zsinati Főtanács határozatainak végrehajtásáról. A gazdasági ügyek rendjén jóvá hagyta az Egyházi Központ, a Nyugdíjpénztár, az egyházkörök és egyházközségek 1984 évi zárszámadását, és határozatot hozott a társadalombiztosítási hozzájárulás összegének megállapításáról.

Lelkeszi értekezletek

Az első évnegyedi értekezletet Alsófelsőszentmihályon, Székelyudvarhelyen és Sepsiszentgyörgyön tartották. A lelkeszi értekezlet közérdekű témája volt András György előadása: „Hazánk gazdasági-társadalmi fejlődése az 1986—1990-es ötéves terv idején és iránytervezete 2000-ig“. Teológiai tárgyát képezték dr. Erdő János „A bűntől való szabadulás“ és dr. Szabó Árpád „James Luther Adams teológus élete és munkássága“ c. előadása. A székelykeresztúr-udvarhelyi egyházközség értekezletén, még elhangzott Kászoni József homoródszentmártoni lelkeszi ismertetése „Jób könyvé“-ről. Az előadásokat részletes megbeszélés követte.

A lelkeszi értekezletek keretében tartott istentiszteleten szószéki szolgálatot végeztek: Szabó Dezső kolozsvár-napocai (Alsófelsőszentmihályon), Kibédi Pál gagyi (Székelyudvarhelyen) és Pálfi Dénes brassói (Sepsiszentgyörgyön) lelkeszek.

Az értekezleten az Egyházi Központ részéről jelen voltak dr. Kovács Lajos püspök, dr. Erdő János főjegyző, dr. Szabó Árpád teol. tanár és András György előadótanácsos.

Lelkésznevelés

Az 1984—85. I. félévi vizsgák a Protestáns Teológiai Intézetben január 6 és február 5 között voltak.

A hiterősítő csendes napokat február 11—12-én tartották meg. Hallgatóink részére elhangzott előadások: Kedei Mózes újszékelyi lelkeszi: „Az örökkévaló és időszerű elem szószéki és szertartási szolgálatunkban“; Szabó Zoltán sínfalvi lelkeszi: „A Biblia, mint hit- és életfelfogásunk for-